

NOTA INTRODUCTÒRIA

Present avui al lector amatent una història que no és el resultat del gran esforç en profunditat que necessit dur a terme per fer fluir el sempre fascinant procés creatiu. La meua tasca, en aquest cas, s'ha limitat a interpretar acuradament un text aliè. L'original, escrit de forma sorprenent a les pàgines ratllades d'un quadern de comptabilitat de fa una trentena d'anys, s'hauria pogut perdre de no haver estat per l'olfacte exquisit de l'antiquari de Ciutat don Miquel Sampol, qui, enmig d'un lot que li fou lliurat, el descobrí i, sempre deferent amb mi, me l'obsequià. En efecte, un dietari d'aquesta mena, dissenyat per ser-hi anotats no més que uns breus conceptes i, a continuació, unes xifres, no és el lloc més adient per deixar-hi escrita la confessió d'una temàtica que, com es veurà, ben poca relació té amb el món mercantil al qual la llibreta anava destinada. Cal fins i tot pensar, a la vista del contingut, si l'elecció de tal tipus de plagueta no podia haver estat condicionada per una possible voluntat de camuflatge, configurada en l'autor potser a nivell inconscient. Com un indici més d'haver existit tal intenció, podria ser tenguda la calligrafia, la dificultat d'interpretació de la qual no és més que en part atribuïble a un pols vacil·lant i tremolós que fa imaginar una mà no només vella, sinó també malalta: un vast codi d'abreviatures de

collita ben personal converteix el text en quelcom que seria indesxifrabable per a qui s'hi apropàs amb una simple atenció epidèrmica. Fou precisament aquest gest, presumible en l'autor, de voler explicitar-se i simultàniament ocultar-se, allò que deixondí la meua curiositat i m'esperonà a dur endavant la tasca lentíssima de restaurar l'escriptura, reintegrant-hi la gran munió de síl·labes que tan meticulosament li havien estat amputades. L'esforç, com he dit, resultà notable i s'amplià ocasionalment a cercar generosos assessoraments, però al final me semblà mínimament compensatori. És per això que, com si el fes meu, m'he decidit a oferir-ne una transcripció quan crec haver arribat ja al punt de poder-la considerar fidel.

I

Tants d'anys després, he tornat al meu poble. Vet aquí, com sempre, la meva claudicació final com a darrer resultat d'una silenciosa però rabiüda lluita mantenguda amb mi mateix, després de temps i temps de no voler ni sentir pronunciar la paraula retorn. Si he accedit a fer-ho, però, ha estat aferant-me amb energia al propòsit de just estar-hi unes hores. De tren a tren, podríem dir, enc que el tren mai no pujarà a un lloc tan encimbellat. A les resultes, hi he romàs dos dies sencers. Si ha succeït així, si he acabat cedint, primer anant-hi i després ampliant la meva estada allà dalt, si he acceptat renunciar a la condició que jo mateix inicialment m'havia imposat, ha estat, en part, perquè m'ha corprès fins a la immobilització física una rebuda tan magnífica i d'aparença tan transparent, que m'arribava de part d'unes persones amb les quals havia temut topar-me. I també, supòs, en una altra dimensió, per un momentani i obscur desig de mortificar-me que, arribant molt més lluny del punt on jo només aconseguia sentir atrició, m'ha dominat d'una forma que no tenia prevista tot just de veure'm de bell nou enmig d'aquells que, vertaderament, han estat sempre la meva gent. Puc dir, doncs, que, deixant de costat l'afalac que contenia l'acte en

si ja des del moment que el m'anunciaren, tot ha resultat gratificant. I és que la vida ho ensenya: a la fi de tot mai no passa res. Però sí, ho ha estat, de satisfactori. Tant com sorprenent. I així és encara més agraïble l'actitud deferent que han tengut amb mi tantes i tantes persones —les sobrevivents d'aquells temps: són moltes, he comprovat amb dolor, les que ja es troben al regne de Déu— que podia imaginar decebudes amb mi per aquell final que, després d'un transcórrer tan plàcid, acabaren tenint els meus llargs anys de sagrat ministeri entre ells.

Qualsevol que conegui mitjanament el teixit de què està ordit el temperament humà i els mecanismes subconscients que el fan situar-se lluny del lloc on es concreta un perill, tindrà bo de comprendre fins a quin punt ha resultat difícil aquest retorn, tot i la seva fugacitat, a qui, com jo, durant tants d'anys, es refermava dia a dia més en la determinació de no viure'l mai, passàs el que passàs. Però existeixen replans, dins la vida d'un home, des d'on adesiara, encara que just sigui per un instant, s'albiren perspectives que habitualment no es destriaven. És llavors, en accedir a un d'ells, quan contra totes les velles previsions resulten de sobte trabucades actituds ja tan consubstancials a nosaltres que, sense exagerar massa, es pot dir que eren ja una part de la nostra complexió. És llavors quan l'home sent la irresistible temptació de comprovar fins a quin punt serà capaç, per ara posar el meu exemple, de mirar una determinada gent a la cara. Però aquesta experiència no m'hauria temptat, ho sé, o en cas contrari jo no hauria cedit davant ella, si no hagués estat per una motivació tan difícil, tan impossible de no atendre com era la

de l'homenatge. Sí, és un sentiment ben clar aquest que tenc: tot i que tantíssimes vegades, tot al llarg d'aquests anys, m'havia atret la disciplina de veure'm sotmès a la penitència de topar-me de bell nou amb els meus, sé que, de no haver confluït aquesta altra circumstància, no hi hauria tornat. L'hauria resistida i vençuda, la temptació d'així flagellar-me: no debades era de les que tenen un demble més suportable d'entre totes les que tenen l'origen dins un mateix.

Del poble, després de dos dies intensos, n'he baixat sense tenir clar si, quant a la motivació de l'homenatge, ha pesat més l'agraïment, madurat de forma tardana, pels meus llargs anys d'afanyós ministeri, que els meus mèrits, que jo sé modestos, de poeta i llatinista, traductor de Domici Mars. La inscripció —on, cal que ho digui, restarà eternitzada una falta d'ortografia que, ben mirat, tampoc desdiu massa del commovedor mal gust del rectangle de ceràmica que la conté— sembla voler cobrir amb èmfasi tots dos aspectes, i hauria de recórrer a un interrogatori enutjós si volgués escatir quin és, dels dos mèrits que m'atribueix la làpida —ara, ja, convertida en part de la fesomia urbana, mal contrastant amb la pàtina prodigiosa dels vells murs de l'església—, el que va preponderar a l'hora de prendre's la decisió. Però molt poc importa. Si de veritat existissin tals mèrits i es poguessin sospesar de forma que quedàs establida entre ells una graduació jeràrquica, a la llarga —i en tant que els infants acabin per corregir a pedrades l'error dels majors esborrant una frase tan de secretari d'ajuntament—, el que prevaldrà és allò que fredament asseguri la làpida i no la realitat, ja que aquesta, des d'ara, en base a la motilitat culpable

de les coses humanes, consistirà més en allò que digui la inscripció que en allò, potser diferent, que ells i jo puguem dur escrit dins el cor. En qualsevol cas, la làpida me converteix en història del poble i al mateix temps institucionalitza la manca de rigor tenguda per tot un grup humà a l'hora de situar projeccions molt discutibles de la meva persona. Però d'això en concret, no me'n puc sentir culpable a cap nivell: prou insistents i dissuasives foren en primer terme, i dilatòries després, les paraules amb què vaig reaccionar davant cada missatge, referit al projecte, que m'anava arribant. Deu ser cosa de Déu que la distància sempre magnifiqui, fins i tot en un cas, com és el meu, en què havia estat interposada amb un propòsit, tan distint, com era el de propiciar l'oblit.

El poble, físicament, l'he trobat tan igual! Potser, als afores, cercant un difícil equilibri pel rost d'algunes marjades, hi ha una dotzena més de cases. Sortosament, el caseriu, tan encimbellat, no disposa dels espais cap on créixer que en canvi sí que tenen, amb abundor, els altres pobles del pla, i el conjunt conserva aquesta miraculosa proporció de volums que sempre he admirat tant i el mateix prodigiós sentit d'integració dins la naturalesa que fa que, quan el viatger, des de la distància, cerca destriar el poble aixecant la mirada, no en trobi més indicis de localització que la mica d'accent vertical del modest cloquer. El petit camp d'esports, que Déu sap els esforços que ens dugué guanyar-lo a la naturalesa aplanant prominències de pedra viva i omplint pendissos, l'han sabut respectar. No l'ocupa cap estol de cases noves, com hauria pogut succeir i a vegades jo havia temut. Quan l'he contemplat, assegut al mateix pedrís de la placeta des d'on els vells

podien veure els partits fruit d'un punt de contemplació privilegiat i gratuït que per una mena de tàcit acord ningú els disputava, quan l'he vist tan intacte, amb l'únic additament d'un reclam publicitari pintat ara a la part lateral del petit edifici de les dutxes, confés que he sentit una mica aquest orgull que dóna l'aportació personal que avança cap a fer-se anònima. Un envaniment, crec poder dir, que mai he sentit davant els resultats d'una modestíssima obra poètica o uns estudis erudits que, en canvi, els homes m'aplaudeixen més. I he recordat, trobant-hi com llavors un punt de diversió, les contínues interrupcions que sofria la disputa esportiva quan la pilota, provocant la impaciència de contendents i espectadors, sortia rebotada muntanya en avall. Encara tenc dins el cor l'espectacle meravellós d'aquell avalot de bergantells perseguint-la, en baixar com esperitats cap a recuperar-la esquivant els obstacles naturals amb aquella agilitat increïble i ferotge que, per un instant, convertia un grup d'esportistes malaptes en un bell grup d'energúmens cridaners.

La gent, en canvi, ha mudat ferm, en aquests anys. Era cosa clara que també havien d'haver sofert un canvi quant als sentiments que jo els podia inspirar. Així ho vaig pensar, passada la sorpresa inicial, a l'instant d'arribar-me la primera notícia de voler-me fer, precisament a mi, això que se'n diu un reconeixement públic. Resultava que sí, que aquells anys eren tota una corrua de dies, quelcom més que suficient per aconseguir que tot un temible animal d'un miler de caps fos capaç d'oblidar. Però hi havia un canvi en la condició física d'aquelles gents que, a la llarga, semblava fer més lògica i creïble la seva variació d'actituds. Tals canvis de

fesomia me donaven a entendre que probablement se n'havien produït uns altres que afectaven la seva manera de pensar, per allò que són els pensaments els que determinen i modelen l'expressió i no a l'enrevés. Però és que n'existia un altre, de canvi —més dolorós en la mesura que em provocava enyoraments, més tranquil·litzador perquè incorporava gent nova, «neta» d'idees referides a mi—, detectable amb un senzill fer anar la mirada pels carrers. Era comprovable que la desaparició definitiva d'uns possibles acusadors meus havia resultat compensada per la incorporació d'uns altres que encara no existien quan me'n vaig anar. ¿Era aquell, verament, el meu poble? ¿Era jo, verament, la persona que volien homenatjar? La nostàlgia es sobreposà en mi a tot i em féu sentir el desig d'escriure per les parets el nom d'aquells, absents, que havien mort potser callant tot allò que podien pensar de mi. Enfront d'ells, per això mateix, me reverdia tant l'estimació que vaig arribar a preferir que no haguessin callat tant per allò que el seu silenci podia significar que m'estimaven menys. Però no vaig escriure els noms, ni els escriuré ara aquí: sé que me n'esdevendria una perillosa càrrega de sentimentalisme que, en aquesta edat, de cap manera vull assumir. És així que m'oblig a mi mateix a no anar més enllà del que ja he dit: un grapat d'anys mai no passa debades per damunt d'un poble. Però hi ha maneres, i a mi, com és natural, m'ha ferit al viu de forma molt especial constatar com han assumit l'impacte del temps aquells que eren, endemés de joves feligresos meus, els amics d'Alexis. Ja ni rastre en ells, Déu meu, ni llunyans indicis d'aquella gràcia que en una certa dimensió ells també tenien, ni vesti-

gis d'aquelles parcel·les de bellesa on semblaven reflectir tota la que Alexis, per una qüestió d'excés, no podia retenir damunt d'ell mateix. I tot aquest esbucament en tan pocs anys! Però és encara pitjor constatar amb quina naturalitat tan execrable i barroera els he vist acceptar un desastre així. En Taret, En Cumí, En Moià, tots s'han esfondrat sense que se n'hagi salvat ni un per fer possible una momentània reescenificació d'aquell estat de coses que duc gravat al cor. Quant a mi, davant aquell esfondrall, quina tan trista i tan covarda manera d'assegurar-me l'assossec provant de no veure allò que, malgrat tot, contemplava obsedit.

La voluntat de Déu és insondable. També ho és la dels déus. Sols la podem provar d'entendre quan és ja manifesta. Mai, abans, endevinar-la. I és tan freqüent que jo, tot i proposar-m'ho amb fervor, hagi finit fracassant quan la intentava entendre —tant si és la d'Ell com si és la d'ells, la voluntat que m'ocupa—, que ha acabat essent en mi una reacció instintiva acatar-la sense fer retrets. Acataria, dic, acatar-la sempre, però servant gelosament la meva llibertat d'acceptar-la o no.

Talment vaig fent, també, amb uns factors tan condicionants de la meva vida com els que me feren preferir distanciar-me del lloc on tenia enfonsades totes les meves arrels. Els vaig assumir, però mai no he arribat a acceptar cap penitència endegada a punir l'exteriorització espontània d'una manera d'encaixar dins el món que, tot i ser la meva, no és producte del meu determini. Així és que puc dir que no em fou donat escollir: senzillament, vaig obeir. I ho vaig fer a partir d'una elecció entre allò que sentia que m'ordenava

Déu i allò altre, tan distint, que m'aconsellaven fer els déus. La meua va ser una acció penitent que, si no resolgué res, almanco me demostrà fins a quin punt prevalen dins meu les arrels catòliques enfront de la paganització de què tan sovint m'he hagut d'acusar. Aquella elecció, tan penosa, tan mala de prendre per part de qualsevol, ho era més per qui habitava un cos tan sensualitzat com ja era el meu. No me'n puc fer retret, que jo fos així: encara ara ho consider un guany. No hi ha dins meu un lloc per als remordiments, potser perquè tot jo vaig ple d'allò que ni la lletania dels dies ha fet que deixi de ser pur dolor.

No puc deixar de pensar que existeixen uns éssers humans que durant anys vaig tractar, vaig tocar, gent a qui sempre que tenia ocasió provava d'oferir un ajut. Me perllongaven, me perllonguen encara, tot i que m'hagi imposat la disciplina de no demostrar-los-ho. Són éssers que, en rigor, tenen davant meu una existència prèvia a la de Déu i els déus. Uns éssers davant els quals jo havia acceptat unes obligacions ratificades dia a dia tot al llarg de vint anys. Va ser per ells, que me'n vaig anar. Vull que resultàs ser així, que ho vaig fer per ells, tot i que ben sovint m'envesteixen dubtes sobre si la meua fuita no va ser, en realitat, una simple expiació, és a dir, una covardia. Serà aquesta, tal volta, una cosa que no se'm farà evident fins al moment, diuen que aclaridor, de la mort. Mentre no arribi aquest instant suprem, adesiara tan ansiejat, mentre m'hagi de conformar desitjant fermament que els fets succeïssin, des de mi, d'aquesta manera, jo vull pensar que va ser en favor d'aquelles gents i no en favor meu que me'n vaig anar.

Encara més necessit pensar així ara, després d'aquest acolliment que m'han fet. Si vaig venir atemorit, me'n torn desconcertat, sols dos dies després. Intensos i apassionats foren els meus esforços, durant aquells anys, per incorporar a les seves nervadures una forma de respondre a l'entorn que llavors jo ja sabia essencial en tot intent que hom faci d'apropar-se a ser feliç: perdonant o oblidant. Ells han arribat més enfora, adoptant una actitud col·lectiva que exactament ha vingut a significar que respecte a mi no tenien, no hi havia res a perdonar o oblidar. Arribant molt més lluny que jo, han fet que la volada del meu adoctrinament hagi quedat detinguda en un esglaió ben indigne. Vet aquí com, de sobte i amb quina elegància, a vegades és el deixeble qui alligona el mestre.

Aquell dia llunyà, quan me'n vaig anar de la manera més precipitada, ho vaig fer desitjant que l'acció corrosiva de l'oblit actuàs sobre el meu nom de forma activa i anihiladora. Ara, tant de temps després, quan ja podia començar a tenir confiança en l'obtenció d'aquests resultats, de sobte quelcom ha fet córrer l'acció del temps en sentit invers, i el meu nom, en comptes d'haver-se esvanit, ha quedat, allà dalt, escrit en una paret amb lletres més indelebles encara que les que configuren el record dels homes. Jo me deman, ¿què significa, en realitat, aquest gest tengut amb mi? ¿No deu constituir, en el fons, una manera de dir-me que mai podré confiar en el seu oblit, que entre tots ells s'han pres bones mesures per garantir que el meu nom, i l'escàndol de què va amarar, sigui transmès d'una generació a l'altra, eliminant tota possibilitat que empallideixi progressivament en fer-ho?

Ja que ells han duit tan lluny la noblesa de callar fins a convertir el seu gest en una mena de caritat addicional consistent a mantenir ocult allò que, verament, callar pugui significar, pens que me toca a mi correspondre no callant. Tant si m'ha de servir d'expiació d'unes culpes que no sé bé si existeixen com d'establiment d'una possible defensa, me propòs, amb el temps, anar anotant en aquest quadern tot allò que se'm vagi fent avinent d'aquella història. Si més no, me servirà per convertir en conceptes allò que, encara ara, no va més enllà de ser tot un devessall de sensacions. Me sentiré prou compensat, refent de forma ara dolorosa tot un itinerari que va ser plaent excepte en el darrer instant, si a la fi de tot resulta que en trec, enmig d'altres resultats possibles, el refermament d'una sola convicció. També me'n sentiré si en perd alguna per preferir-ne una altra. També si acab perdent totes les que m'han mantengut dret. Sols me farà vacillar l'evidència d'anar perdent, amb la rememoració, vibració interna. És, aquest, un tràngol que a la meua edat ja no em puc permetre. Però en canvi sí que me puc concedir el goig de dir punt per punt la meua veritat. Tot allò que diré ho serà. No puc assegurar que la digui tota, però dir-la és el propòsit amb què partesc. Just me permet, des d'ara, una excepció: és la que afecta el nom d'ell. Una excepció que, ben mirat, no sé massa si ho és, ja que, a partir d'un moment meravellós i de forma substancial al seu estil d'existir, va deixar de nòmer allò que es deia de cara als altres per dir-se, en el món de les grans sensacions, definitivament Alexis.